

Simpozij OBDOBJA 42

Olena Džjuba-Pogrebňjak

Сучасна словенська література в українському сегменті інтернету

objavljeno v:

Andraž Jež (ur.): *Slovenska literatura in umetnost v družbenih kontekstih.*

Obdobja 42. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2023.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-42/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2023.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

СУЧАСНА СЛОВЕНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В УКРАЇНСЬКОМУ СЕГМЕНТІ ІНТЕРНЕТУ

Olena Dzjuba-Pogrebnyak

Institut filologiji, Kyjivskij nacionalnij universitet imeni Tarasa Ševčenka, Kijev
olenadp@ukr.net

DOI:10.4312/Obdobja.42.327-334

Na razvoj in dinamiko slovensko-ukrajinskih literarnih prevodov in kulturnih odnosov so pomembno vplivali ne zgolj kulturni, temveč tudi politični, ideološki in družbenoekonomski dejavniki. 21. stoletje pomeni precejšen napredek v seznanjanju ukrajinskega bralca s slovensko prozo, vendar stanje stikov še vedno ni zadovoljivo. V prispevku smo zbrali podatke o ukrajinskih prevodih slovenske proze v obdobju ukrajinske neodvisnosti (1991) in odmeve o prevodih, ki so dostopni na spletu v Ukrajini.

prevod, slovensko-ukrajinski kulturni odnosi, literarni stiki, sodobna slovenska proza, recepcija

The development and dynamics of Slovenian–Ukrainian literary translations and cultural relations in general were significantly influenced not only by cultural factors, but also by political, ideological, and economic factors. The twenty-first century has seen considerable progress in introducing Slovenian prose to Ukrainian readers, but these contacts are still not satisfactory. This article presents Ukrainian translations of Slovenian prose since Ukrainian independence (in 1991) and responses to translations available on the web in Ukraine.

translation, Slovenian–Ukrainian cultural relations, literary contacts, modern Slovenian prose, reception

1 Вступ

У п'ятитомному академічному виданні *Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті*, виданому Інститутом літератури АН України (Київ, 1987–1994 р.) за редакцією акад. Г. Вервеса, словенсько-українські літературні взаємини виокремлюються блоком у розділах про українсько-югославські літературні взаємини, починаючи з кін. ХІХ–поч. ХХ ст.,¹ адже саме на цей час припадає період найактивніших літературних контактів між двома народами (Канцедал 2005: 6). Завершується дослідження сімдесятим роком ХХ ст., а матеріали до бібліографії *Література Словенії*

1 Для порівняння – українсько-хорватські/сербські стосунки у монографії розглядаються з 60-х років ХІХ ст. Одна із співавторів видання згодом доопрацювала, розширила свій розділ та видала її окремою монографією *Українсько-словенські взаємини кінця ХІХ–початку ХХ ст.* (Київ 2005).

– 1980 роком. Як останнє окреме книжкове видання ця бібліографія фіксує *Поезії* Ф. Прешерна 1977 р., а журнальну публікацію – уривок із роману *Розрив* А. Інголича у часописі *Всесвіт* за 1980 р. (№ 6). Бібліографія вже не фіксує ні виходу цього роману окремою книгою 1985 р. в перекладі М. Гримич, ні книги прози Ф. Бевка *Важкий крок. Повісті та оповідання* 1985 р., ні деяких інших фактів наших літературних взаємин. Цей п'ятитомник досі залишається єдиним і унікальним проектом, оскільки у ньому зібрано величезний фактичний матеріал, а зв'язки української літератури з зарубіжними країнами розглядаються не лише на рівні безпосередніх контактів, а й у типологічному плані. З огляду на те, що видання готувалося ще в радянській Україні, його автори були обмежені як у доступі до роботи в закордонних бібліотеках, так і в підходах до трактування матеріалу (як результат – виразне ідеологічне маркування). Сьогодні існує потреба повернутися до переосмислення наших взаємин від давніх часів до розпаду СРСР, а також дослідити сучасні (після 1991 р.) словенсько-українські літературні контакти, зокрема стан художнього перекладу. Завданням цієї оглядової статті було зібрати та систематизувати інформацію про українські переклади словенської літератури за часів незалежності, а саме: книжкові видання, доступні широкому читацькому загалу в книгарнях, бібліотеках, на інтернет-сайтах.² Оскільки мова про поезію була в статті *Словенська поезія в Україні: історія та сучасність* (Dzjuba-Pogrebniak 2021: 581–587), тут наша увага буде зосереджена натому, як сучасна словенська проза представлена в українському сегменті інтернету.

Розпад СРСР та становлення української державності супроводжувалися глибокою економічною кризою, що вкрай негативно позначилася на всіх сферах життя країни і особливо боляче «вдарила» по культурі, призвівши до занепаду книговидавництва, книгарень і бібліотек. Частина державних видавництв і літературно-критичних, наукових періодичних видань, що їх Україна успадкувала від СРСР, опинившись у нових ринкових умовах, не змогла вижити. У результаті цього на 1993-1997 рр. припадає найнижчий рівень книговидавництва в країні (Шеркліф 2020). Водночас 1991 р. приніс остаточне звільнення видавців від державної цензури та ідеологічного тиску. З 1991 р. з'являються і перші приватні видавництва, починає формуватися національний книжковий ринок (цей процес, за оцінками експертів, не завершився й сьогодні). Лише після 2000-го року тенденції вітчизняного книговидавництва та книжкового ринку показують стрімку позитивну динаміку, зростає кількість перекладів іноземної літератури українською мовою, з'являються сайти, присвячені літературі та культурі. Останнє десятиліття ознаменувалося «появою блогів при видавництвах і книгарнях, розвитком буктюберства, інстаграм-профілів, телеграм-каналів, присвячених читанню, а також значному зростанню кількості

2 З цих міркувань тут не буде окремої мови про видання *Сучасна словенська література. Вибране: антологія*, що вийшло двома книгами (2017, 2021) у Львівському університеті імені Івана Франка (упорядники П. Лубей, М. Климець, Н. Хороз).

матеріалів на книжкову й літературну тематику у загальнонаціональних медіях. Тренд останніх двох років – поява ютуб-каналів, присвячених книжкам, і літературних подкастів». (Батуревич, Хмельовська 2021).

2 Українські переклади словенської літератури: 1991–2022

На тлі загальних сприятливих змін, які відбувалися в українській культурі в нульові та десяті роки нашого століття, ситуація з словенсько-українськими перекладами теж зазнала кардинальних змін. Важливим чинником тут стали не лише позитивні тенденції у вітчизняному книговидавництві, а й започаткування на кафедрах славістики Львівського та Київського національних університетів вивчення словенської мови, а отже – поява нового покоління перекладачів.³

Першою словенською книгою, яка з'явилася в незалежній Україні окремим виданням, став роман Драго Янчара *Безіменне древо*, що вийшов в одному з найбільших і перших недержавних видавництв – *Фоліо* – у 2010 р. (пер. Л. Канцедал). Вихід книги проанонсований на сайті видавництва та інших сайтах, які займаються розповсюдженням книг, а також на авторитетному книжковому веб-порталі *Буквоїд*.⁴ Попри те, що це була перша ластівка словенської літератури в незалежній Україні та йшлося про роман провідного словенського письменника, відгуки на книгу в мережі забарилися. Лише 2018 р. на сайті *Буквоїд* опубліковано допис І. Лучука *Автор Безіменного древа, зокрема*, хоча й він присвячений передусім 70-річному ювілею Д. Янчара, а не самому роману, тож і зосереджений на ознайомленні нашого читача з життєвим і творчим шляхом словенського класика. Д. Янчар, як побачимо, стане найцікавішим автором для українських перекладачів, а його ім'я – найупізнаванішим для вітчизняного читача, поряд із іменем Ф. Прешерна.

Другим словенським романом, що з'явився друком у незалежній Україні, став *Суккуб* Владо Жабота (2014 р., пер. М. Клинець і Н. Хороз). *Видавництво: 21* розмістило на своєму сайті не лише традиційну анотацію до книги, а й рецензію Л. Шутяк *Між еросом і танатосом*, написану для одного з найпрестижніших інтернет-видань – газети *Zbruc*, відомій своїми гострими, цікавими та глибокими матеріалами, зокрема культурологічного, історичного, літературознавчого змісту. Рецензентка виокремлює риси, притаманні творчості письменника – заглиблення у міфологію, дослідження архетипів, людської свідомості, духовних традицій, а також втрати ідентичності, але сам роман оцінює як «депресивний, заплутаний, а подекуди навіть параноїдальний» (Шутяк 2015).

3 Тексти П. Лубея та О. Дзюби-Погребняк про львівську та київську словеністику опубліковані 2019 р. у збірнику *Slovenščina in slovenistike na univerzah po svetu* (<https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/12/Zbornik-Slovenscina-in-slovenistike-Svetovni-dnevi-2019.pdf>).

4 *Буквоїд* – один із найбільших українських книжкових веб-порталів про сучасну українську та зарубіжну літературу – заснований 2008 р. Тут публікуються анонси нових видань і літературних подій, рецензії на нові українських і зарубіжних авторів, інтерв'ю з письменниками. Саме тут з'являється низка дописів про словенських письменників (А. Чара, Т. Шаламуна, М. Бора, П. Воранца, А. Інголіча, А. Штегера, Й. Юрчича, Ф. Бевка, А. Ашкерца, І. Потрча, Ц. Космача, Ф. Левстіка) від Івана Лучука, знаного українського поета, перекладача, славіста.

Суперечливі почуття викликали прочитання роману в іншій рецензентки – молодій письменниці та літературознавиці Х. Венгрияк. «Дивний» – саме цим словом, мабуть, якнайкраще можна описати роман Владо Жабота *Суккуб*, вважає вона. «Книга неочікувана і вражаюча, незрозуміла і часом навіть огидна, але вона десь така, як зі стрічок скандинавського авторського кіно. А це не може не подобатись» (Венгрияк 2014).

2016 р. видавництво *Фоліо* знову звертається до словенської літератури. Цього разу вибір припадає на ще одного знакового автора – Бориса Пахора та його роман *Важка весна* (пер. О. Дзюби-Погребняк). Анотація книги публікувалася на всіх сайтах із продажу книг, але рецензії на неї на літературних інтернет-порталах знайти не вдалося. Зараз роман розміщений у вільному доступі на сайті *Чтиво*.⁵

2018 року на українському книжковому ринку з'являється другий український переклад Драго Янчара. У чернівецькому *Видавництво: 21* виходить роман *Цієї ночі я її бачив* (пер. М. Климець). До анотації на сайті видавництва додано розгорнутий коментар перекладачки. Роман, пише вона, «викликає цілий спектр почуттів, заставляє пережити такий собі емоційний землетрус». А ще – про Словенію, антагонізми, які існували в суспільстві напередодні та під час Другої світової війни. На сайті найбільшої інтернет-книгарні *Yakaboo* з'являється рецензія (без зазначення автора) *П'ять різних правд – в якій же істина?*, яка називає роман філігранним, а його стилістику – незвичною (<https://blog.yakaboo.ua/ciei-nochi/>). *Yakaboo* радить цей роман читачам і в рекламній добірці *Книги про війну*.

Третій роман Драго Янчара *І кохання теж* побачив світ 2022 року в київському видавництві *Дух і літера* (пер. О. Дзюби-Погребняк). Відомий український письменник і перекладач із сербської та хорватської А. Любка, відгукнувся на книгу текстом, в якому назвав її непересічною та емоційно потрясною, а Д. Янчара – великим романістом, одним із найкращих письменників сучасної Європи. А. Любка висловив слушну, хоча й невтішну, думку: «Припускаю, що якби цей письменник походив зі США, Франції, Італії чи Великобританії, то його книжки в Україні вже давно б очолювали списки бестселерів і збирали десятки рецензій. Бо ж його романи справді цікаві, глибокі й – не побоюся цього слова – видатні. Втім, у письменника є суттєва вада: він походить зі Словенії, яку більшості українців взагалі важко знайти на карті» (Любка 2021). Хоч і прикро визнавати, але й досі малознана у нас словенська література справді

5 Роман Б. Пахора – єдина книга сучасного словенського автора, розміщена на цьому сайті. *Чтиво* – чи не найбільша безкоштовна електронна бібліотека в Україні, що існує з 2005 р. (chtivo.org.ua). Ця та інші безкоштовні електронні бібліотеки користуються великим попитом серед читачів. Водночас існування такого роду бібліотек породжує і певні проблеми для видавців, які продають електронні версії книг, оскільки піратство, на жаль, залишається великою проблемою для електронних книг. Саме через це деякі видавництва або взагалі відмовляються від них, або припиняють їх продавати безпосередньо з сайту, переорієнтовуючись на спеціальні захищені застосунки.

губиться в потоці перекладної західноєвропейської та світової. Крім того, як показує практика, рецензії та «розкрутка» книг часто залежать не лише від суто літературних чинників (якості перекладеного твору), а й позалітературних (вміння/бажання видавництва проводити грамотну рекламну компанію, організовувати презентації, заохочувати критиків звернути увагу саме на цей твір тощо). Рецензія на роман *І кохання теж* з'явилася на сторінках чи не найвпливовішого українського літературного часопису *Критика*. В. Шелухін, немов продовжуючи думку А. Любки, зазначає, що публікація такого роману мала б стати «доброю тенденцією», коли «зарубіжна» чи «світова» література перестане асоціюватися лише з набором авторів, які пишуть англійською, французькою, німецькою чи іспанською, і обіймати досвід «малих народів» — цей невдалий і упереджений термін можна буде замінити чимось доречнішим, якщо такий досвід належно осмислять не лише автори, а й читачі. Рецензент пише про історичну вкоріненість роману, спільне в історичному досвіді словенського та українського народів, які потенційно можуть підживлювати взаємний інтерес до культур одне одного, і, звісно, про кохання («Кохання тут теж трапляється — принагідною згадкою, каламутним осадом, недоречною романтикою. Воно залишається навіть тоді, коли в нього трупний сморід і присмак паленої гіркоти, з якої постає порожнеча тих, хто, попри все, вижив» (Шелухін 2022)).

Творчість Драго Янчара, крім трьох романів, представлена в Україні ще й двома есе, опублікованими на сайті згаданого вище інтернет-видання *Збруч*. Йдеться про *Спогади про Югославію, Архіпелат Югославія – тридцять років*. На замовлення *Збруча* вийшло й інтерв'ю з Драго Янчарем *Інтелектуалів з візією Центральної Європи вже нема*. Всі три тексти переклав українською Н. Щигловський, польський журналіст і перекладач.

2019 року одне з найпопулярніших сьогодні українських видавництв — львівське *Видавництво Старого Лева* публікує переклад *Прощення* Алеша Штегера (пер. М. Климець).⁶ Роман презентували на міжнародному фестивалі *Книжковий Арсенал*⁷ у Києві — наймасштабнішому (поряд із Львівським книжковим форумом)⁸ літературному заході країни. Захід модерував один із класиків сучасної української літератури Юрій Андрухович.⁹ А. Штегер наразі перший і на сьогодні єдиний представник словенської літератури, який гостював та виступив на головному книжковому заході столиці, тож зацікавився цією подією і канал *Культура* Суспільного телебачення України, запросивши словенського гостя на передачу *Культура на Книжковому Арсеналі*

6 2016 року А. Штегер взяв участь у Міжнародному літературному фестивалі в Одесі (проводиться з 2015 року) став — на сьогодні єдиний учасник цього фестивалю з Словенії.

7 Проводиться з 2011 року. 2019 року його визнали найкращим літературним фестивалем року на Лондонському книжковому ярмарку. За 9 років у ньому взяло участь 35 країн і 520 гостей з різних країн.

8 У Львівському книжковому форумі брали участь А. Блатнік, М Деклева, а Б. Корун представляла свою поетичну книгу «Прийду за мить».

9 Запис події доступний за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=uo2z7XwJpG8>

(запис доступний на ютубі). Популярний культурно-видавничий інтернет-проект *Читомо* опублікував інтерв'ю з письменником *Абсурд як спосіб закрити травму*, а телеканал *Перший Західний* присвятив словенському письменникові випуск *Алеш Штегер Процення. Як і хто робить культурні події?* у рубриці *Книжкові події* (запис розміщено на ютубі).

2020 року *Видавництво Старого Лева* опублікувало роман Горана Войновича *Югославія, моя батьківщина* (пер. К. Калитко). Перекладачка – одна з провідних сучасних українських поеток і перекладачок із боснійської, хорватської, сербської. Видавництво рекламує роман на своєму ютуб каналі та сайті, включаючи його до рекламних добірок, як-от *Жити та кохати під час війни, 7 книг про війну*. Роман Г. Войновича набагато частіше, ніж інші переклади зі словенської, потрапляє до різних добірок блогерів і медіа: *Одні з безлічі: діти воєну літературі; Шість книжок про війну; Пережити війни, комунізм та диктаторів, або 10 книг про Балкани; 7 інтригуючих романів на реальних історичних подіях; 7 книг про війну; Що почитати взимку: 5 «стильних» книг, на які варто звернути увагу; Від Стамбула до Львова – 5 книжок, які допоможуть після карантину; Чи мовчать музи, коли б'ють гармати?*¹⁰ Не залишилася без уваги наших медіа і новина, що роман *Югославія, моя батьківщина* Г. Войновича став переможцем премії *Ангелус*. Серед перелічених стислих згадок про переклад роману Г. Войновича вирізняється рецензія на популярному ресурсі *Kyivdaily* (7.7.2020 р.) *Словенці так не роблять* Ганни Улюри, відомої літературної критикині, яка регулярно співпрацює з порталами *Збруч, Лівий берег, ЛітАкцент, Litcentr, Opinion*. Текст дивує своєю невчитаністю, недбалістю у передачі імен, певною, як на мене, хаотичністю викладу, без переконливих висновків, що дивно, коли йдеться про одне з відомих імен нашої сучасної літературної критики.

3 Переклади в умовах повномасштабної війни

У звіті *Видавнича галузь України: огляд сектора. Заключний звіт 2020*, складеному *British Council*, зазначено, що останніми роками спостерігається спад показників книгочитання і попиту на книги, що загалом відображає і світову тенденцію. Та не зважаючи на таку тривожну тенденцію і попри повномасштабну війну, яку розв'язала Росія проти України 2022 р., вітчизняні видавництва, оговтвшись від шоку перших місяців війни, продовжили працювати та втілювати в життя заплановані проекти. Як результат – за цей період ми отримали п'ять нових перекладів зі словенської.

2022 р. у тернопільському видавництві *Навчальна книга Богдан* у перекладі Н. Хороз вийшов роман Горана Войновича *Інжир* (в паперовому і електронному

10 Українське видання Г. Войновича цікаве ще й своєю обкладинкою. Авторка, Т. Омельченко, отримала за неї нагороду *The very best of* національного конкурсу *Ukrainian Design: The Very Best Of 2021*. Видавництво *Старого Лева* у рубриці *Блог* оприлюднило текст *Історія однієї обкладинки: Тетяна Омельченко і «Югославія, моя батьківщина» Горана Войновича* (Цвик 2020).

варіантах). На жаль, рецензій на книгу в інтернеті знайти не вдалося, що й не викликає особливого подиву з огляду на час, коли вона з'явилася.

У вересні 2022 р. сайт київського видавництва *Пінзель* та інтернет-видання *The village* анонсували вихід у світ *Мазохістки* Каті Перат (пер. О. Дзюби-Погребняк). У лютому 2023 р. відбулася презентація книги в столичному Кнайп-клубі Купідон, відомому місці зібрань літераторів та проведення різноманітних культурних заходів.¹¹ Подія пройшла за онлайн участі авторки роману. Інформацію про це (а також про інші заходи за участі словенських письменників) можна прочитати на фейсбук-сторінці клубу та Посольства Словенії в Україні.

2023 рік приніс українським читачам знайомство ще з одним словенським автором – Тадеєм Голобом. Детектив *Озеро* (пер. М. Климець) опублікувало *Видавництво Анетти Антоненко*. Не забарилася й перша коротка рецензія на роман від журналістки та письменниці Н. Чайковської. «Страшенно сподобалося те, що персонажі робили помилки, любили, пробачали... вони були справжніми», – висновує вона (Чайковська 2023). Зараз *Видавництво Анетти Антоненко* вже оголосило передпродаж роману *Парк* (пер. М. Климець) і рекламує його на сайті та фейсбук сторінці видавництва. На сайті видавництва недавно з'явилося також цікаве інтерв'ю з письменником, яке, сподіваюся, заохотить читачів знайомитися з творчістю словенського автора.¹²

Ще одна словенська книжна новинка цього року – *Круторіжка і люта зима* Яні Бауер (пер. М. Климець, видавництво *Чорні вівці*).¹³ Сайт *Буквоїд* у розділі *Події* розмістив інформацію про книгу, її авторку та коментар перекладачки, яка розповіла, що Яна Бауер і словенське видавництво *Sodobnost* організували кілька ініціатив для українських дітей, які через війну змушені були покинути свої домівки. Зокрема видавництво надрукувало українською мовою мальованку *Пекарка-пампушечка* Петера Светіна (ілюстрації Петера Шкерла), готують видання книжки Яни Бауер *День-дзелень історії*.¹⁴

4 Висновки

Отже, можемо сказати, що останніми роками простежуємо виразну тенденцію до збільшення кількості словенських перекладів на книжковому ринку України. Майже всі книги словенських авторів вийшли за сприяння Державної книжкової агенції Республіки Словенія та Фонду Трубара Асоціації словенських письменників.¹⁵ Публікації словенських книг супроводжуються анонсами в

11 Раніше тут відбулися літературні вечори А. Блатніка, Б. Божича, В. Динтиняна, Г. Малєя, Г. Вебера.

12 <https://anetta-publishers.com/presses/1589>

13 Це друга книжка Я. Бауер в перекладі українською, перша – *Круторіжка у страшному лісі* – вийшла 2021 (видавництво *Чорні вівці*, пер. М. Климець), а на сайті <https://www.lvivpost.net/kultura/n/47502> представили читачам творчість словенської письменниці, книгу та відгук перекладачки. Це перша дитяча книга, перекладена на словенської в незалежній Україні.

14 Щодо акцій на підтримку дітей українських біженців варто згадати про двомовне видання казки Б. Мозетича *Krajina bomb, krajina trav = Dež ela bomb, dež ela trav* (Ljubljana: Center za slovensko književnost, 2022), український переклад київської студентки-словеністки Ю. Станкевич.

15 *Мазохістка* К. Перат ще й за фінансового сприяння House of Europe.

інтернет-мережі, короткими анотаціями на сайтах, відгуками блогерів на ютуб-каналах, в соціальних мережах, в окремих випадках з'являються інтерв'ю з письменниками, рецензії спеціалізованих онлайн видань. Відчувається гострий брак рецензій на нові переклади з словенської, а сучасна словенська література вкрай потребує науково-критичного осмислення в українських славістичних дослідженнях. Та якщо зважати на загальну динаміку розвитку українсько-словенських відносин останнього десятиліття, ми маємо підстави з оптимізмом дивитися в майбутнє та сподіватися, що поступово заповнюватимуться прогалини у знаннях українців про словенську літературу та культуру в цілому.

Література

- БАТУРЕВИЧ, Ірина, ХМЕЛЬОВСЬКА, Оксана, 2021: 30 років незалежного книговидавництва в Україні. <https://chytomo.com/30-rokiv-knyhovydannia/>.
- ЦВИК, Олена, 2020: Історія однієї обкладинки: Тетяна Омельченко і «Югославія, моя батьківщина» Горана Войновича. Історія однієї обкладинки: Тетяна Омельченко і «Югославія, моя батьківщина» Горана Войновича | ВСЛ (starylev.com.ua).
- ЧАЙКОВСЬКА, Наталія, 2023: Сплетіння Загадок, Крутих Поворотів і Непередбачуваного Фіналу. <https://www.sferaua.com/2023/03/09/ozero/>
- DZJUBA-POGREBNJAK, Olena, 2021: Словенська поезія в Україні: історія та сучасність. Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 581–587. Na spletu.
- КАНЦЕДАЛ, Людмила, 2005: *Українсько-словенські взаємини кінця XIX - початку XX ст.* Київ: ПЦ «Фоліант».
- ЛЮБКА, Андрій, 2021: І кохання теж. https://www.goodreads.com/review/show/4074624389#=_
- ЛУЧУК, Іван, 2018: Автор *Безіменного древа*, зокрема. *Буквоїд*. <http://bukvoid.com.ua/events/culture/2018/04/13/184604.html>
- ПОСУДНЕВСЬКА, Тетяна, ПАЩЕНКО, Євген, 1987: Українсько-югославські літературні контакти (1945–1970). Григорій Вервес (ред.): *Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті*. Київ: Наукова думка. 263–290.
- РОДИК, Костянтин, ПРИХОДА, Мирослава та ін., 2012: Переклади на українську 1992–2012. Результати дослідження перекладів на українську мову, опублікованих у період 1992–2012. <http://bookplatform.org/images/activities/50/transintoukr1.pdf>
- ШЕЛУХІН, Володимир, 2022: Драго Янчар. І кохання теж. *Критика* 1–2. <https://krytyka.com/ua/reviews/i-kochannia-tezh>
- ШЕРКЛІФ, Емма, 2020: Видавнича галузь України: огляд сектора. Заключний звіт 2020. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf
- ШУТЯК, Лілія, 2015: Між еросом і танатосом. *Zbruc*. Між Еросом і Танатосом | Збруч (zbruc.eu)
- ВЕНГРИНЮК, Христя, 2014: Життя як найдовша галюцинація. *Буквоїд*. <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/11/26/073213.html>
- ВЕРВЕС, Григорій (ред.), 1987–1994: *Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті (т. 1–5)*. Київ: Наукова думка.